

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационния труд за присъждане на
образователната и научна степен „Доктор“

на

Теменужка Г. Спасова

на тема

"ДИФЕРЕНЦИРАН ПОДХОД ПРИ МОНИТОРИНГ НА НАВОДНЕНИ ПЛОЩИ, ПОВЪРХНОСТНИ ВОДНИ ОБЕКТИ И МОКРА СНЕЖНА ПОКРИВКА НА БАЗАТА НА ДИСТАНЦИОННИ МЕТОДИ И ГИС"

от

проф. д-н д-р физ. инж. Гаро Мардиросян

секция "Дистанционни изследвания и ГИС" на

Институт за космически изследвания и технологии при БАН (ИКИТ-БАН)

Основание за изготвяне на рецензията

Настоящата рецензия е изготвена съгласно Решение на Научния съвет на ИКИТ-БАН (Протокол № 5/30.07.2019), Заповед № 115/01.08.2019 на Директора на ИКИТ-БАН, Решение на Научното жури (Протокол № 1/02.08.2019) и в съответствие с Чл. 6 (1) и чл. 20 (3) от Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в БАН и Чл. 4 и Чл. 32 (1) от ЗРАСРБ.

Формална допустимост

Предоставените от маг. Теменужка Спасова материали, както и представените за рецензиране и изготвяне на становища Дисертационен труд и Автореферат доказват, че са удовлетворени формалните изисквания и са налице необходимите условия за допустимост и стартиране на процедурата по публична защита на дисертационния труд.

Кратки биографични данни

Теменужка Спасова се дипломира през 2001 г. като магистър по география от Софийски университет „Св. Кл. Охридски“ със специализация Икономическа география и Странознание. През 2015 г. получава втора магистърска степен от същия университет по Географски информационни системи и картография. Със заповед № 24 от 27.01.2016 г. е зачислена на редовна докторантура по научна специалност „Дистанционни изследвания на Земята и планетите“ с научен ръководител проф. д-р инж. Румен Недков. По време на обучението е събрала над 500 кредита при изискуем минимум от 250. Отчислена е с право на защита със заповед № 10 от 18.01.2019 г.

Представени материали

- Дисертационен труд;
- Автореферат.

Представеният дисертационен труд е структуриран в 4 глави и с общ обем 137 страници, съдържа 59 фигури, 10 таблици, 7 приложения, библиографска справка от 200 литературни източника (23 на кирилица и останалите на латиница), Заключение и Приноси. Фигурите са цветни и сполучливо илюстрират и допълват текста. Приложеният в началото Списък на приетите съкращения улеснява възприемането на изложението.

Актуалност на темата

Без вода животът на Земята е немислим. Ежедневно човек използва водата за питейни, хигиенни, производствени, транспортни и др. нужди. Същевременно водата причинява едни от най-страшните екологични бедствия – наводненията, отнели милиони човешки животи и нанесли неизчислими материални щети. Човекът се е борил с наводненията още от зората на своята цивилизация. Днес в лицето на дистанционните аерокосмически технологии ние разполагаме с изключително мощно оръжие в тази борба. Едно от най-ефективните приложения в тази насока е изучаването на наводнени територии. Всичко това определя темата на настоящия дисертационен труд като актуална.

Обект, цели и задачи на дисертационния труд

Обект на изследването в дисертационния труд са наводнени площи, открити водни повърхности и площи заети от мокър сняг, както на територията на България, така и извън нея. Основната цел е да се изследват възможностите за прилагане на диференциран подход при мониторинга на повърхностни водни обекти, наводнения и мокра (краткотрайна) снежна покривка на базата на аерокосмически данни в различни спектрални диапазони. Докторантът уточнява, че не става въпрос за правене на подробна характеристика на всеки от избраните тестови (примерни) райони, а да се демонстрира използването и съчетаването на различни подходи и създаване на интегрирана методика за мониторинг на базата на аерокосмически данни в различни диапазони на електромагнитния спектър. За постигането на тази цел са формулирани 7, според мен, адекватни задачи.

Много целесъобразно дисертантът и неговият ръководител са направили уточнението „мокра снежна покривка“. Едно най-общо феноменологично класифициране на снега го разделя на нов и стар сняг. От своя страна новият може да бъде сух, мокър, суграшица, повърхностен скреж и т.н. Старият сняг също има редица разновидности – ситнозърнест, едрозърнест, снежна кора, фирн, набит, или пресован сняг. Всички тези разновидности имат различни, а в някои случаи много различни, физични параметри. Например масата на 1 m³ сух сняг е около 80 kg, а на същия обем фирн – до 800 kg. Механичната якост на стария пресован сняг или на замръзалия фирн е хиляди пъти по-голяма от

якостта на рохкавия нов сняг. Поради всичко това направеното уточнение за вида сняг е целесъобразно и необходимо.

Познаване на проблема

Дисертантът е опознал много добре проблема, което е видно както от аналитичното, творческо и критично използване на литературните източници, така и от теоретичните изследвания, предложените методики и анализа на получените резултати.

Обща характеристика на дисертационния труд

В Глава I се представя обзор на проблемите, свързани с изучаването на наводнени площи, водни тела и мокра снежна покривка на базата на аерокосмически методи, спътникови данни и ГИС. Тази глава се състои от 3 основни точки. В тях последователно са разгледани актуалността на проблема, направен е литературен обзор, коментирани са същността и използването на оптични данни и данни от радар със синтезирана апертура (SAR). Направен е анализ, и пред всичко на разделителните способности по пространство, на различни сензори на борда на сателити от сериите Sentinel, Landsat, Radarsat, ERS, EnviSat, SPOT, Terra и Aqua и др.

Съвсем кратката, само малко повече от една страница, Глава II е посветена на обекта на изследването, целите и задачите на дисертационния труд.

Методика за изследване на наводнени площи, повърхностни водни тела и мокра (краткотрайна) снежна покривка е обект на Глава III. Описани, анализирани и коментирани са структурата на методиката, изборът на данни, тестови участъци, показатели, индекси и индикатори за оптични и радарни изображения. Описано е приложението на методиката за конкретни, според мен сполучливо подбрани 5 примерни участъка, в които освен територията на България, попадат и части от Турция, от Гърция и от Република Северна Македония. За всеки обект е използван индивидуален подход и е създаден индивидуален модел, представен много нагледно чрез блокови схеми, в които добре се проследяват отделните стъпки в изследването. В тази глава най-добре проличават познанията на докторанта, способността да анализира ефективно значителен обем информация и в тази глава са основните приносни елементи на дисертационния труд.

В Глава IV са анализирани получените резултати за всеки един от примерите със съответните изводи.

За пример № 1 е използвано съвместяване на SAR-изображения и изображения от сателита Sentinel-2 MSI, което се оказва надежден начин за определяне на границите на наводнена площ, воден обект и снежна покривка. В този пример са включени два обекта: първият е между язовирите „Батак“ и „Доспат“ в Родопите, а вторият – по поречието на р. Марица на границата Турция – Гърция.

В пример № 2 е показано, че сигурен начин за идентифициране на наводнени площи е композитно радарно изображение, генерирано на базата на $h\nu$ и vv поляризация в съответни комбинации. Използван е микровълнов коефициент

на отражение, представляващ математичното отношение между две изображения с една и съща поляризация. В този пример обект е територия от Република Северна Македония – град Скопие, сериозно пострадал от наводнението на 6 и 7 август 2016 г.

Пример № 3 се отнася за мониторинг на краткотрайна снежна покривка на територия около град София. Анализът е правен с използване на данни от различни места в различни дати, както и различни комбинации от поляризации. За проследяване на динамиката на краткотрайна мокра снежна покривка е използвано композитно радарно изображение, а за геореферирането му – композитно оптично изображение. Примерът се базира на краткотрайната снежна покривка от 12 и 13 март 2017 г.

В пример № 4 са използвани само оптични изображения. Комбинирани са спектрални канали 8A, 12, 4 и 4, 3, 2. При направените композитни комбинации на дни със сухи и дни с влажни периоди, преди и след наводнението ясно се разграничават водата – в черен псевдоцвет, наводнените площи – в светло син и останалите площи – в жълт цвят. Този пример обхваща времето 16 и 17 юли 2017 г., когато в част от Северна Гърция и Турция проливни дъждове причинени от циклона „Медуза“ изливат само за едно денонощие над 190 литра вода на m^2 .

За обект на Пример № 5 е избрана територия от Антарктида, и по-специално северната част на остров Ливингстън в района на Българската антарктическа база „Св. Климент Охридски“. Използвани са изображения от спътниците Sentinel-1 в С-диапазона и от Sentinel-2 в оптичния диапазон. Основният извод в този пример е тенденцията за увеличаване на площите с мокър сняг през 2018 година в сравнение на данните от 2016 г. За тази географска област тенденцията е неблагоприятна, защото подобна динамика може да повлияе за морското ниво, както и за питейната вода в глобален мащаб.

В Заключението се прави кратък анализ и сравнение между класическия хидроложки мониторинг и предложеният и използван в дисертационния труд диференциран подход. Изводът е, класическият метод е по-трудоемък и по-скъп поради необходимостта от много дълги статистически редове и моделиране. Предложеният подход дава по-надеждна информация, независимо от географското положение на обекта. Гаранция за надеждността при валидиране на данни за наводнения, водни обекти, сняг и мокър сняг е съвместяването на различните видове изображения. При композитни радарни изображения и цифров модел на релефа се подсилват геоморфоложките форми и се дава реална представа за обстановката. Такова изображение може да послужи като оперативен, ефективен и актуален 3D модел преди, по време и след интересуващото ни събитие.

Съответствие на поставените цел и задачи с избраната методика на изследване и с приносите

Налице е съответствие на поставените цел и задачи с предложените методики използвани в изследването и с формулираните приноси.

Публикации

Дисертантът е представил общо 6 публикации, в които са отразени и апробирани резултатите от изследванията по дисертационния труд. Две от тях са самостоятелни, а останалите с още един, двама или трима съавтори. Пет от публикациите са на английски език, като 2 от тях са в чужбина – Южна Африка и Кипър. Не са представени данни за цитирания на тези трудове.

Автореферат

Авторефератът с обем 63 страници, изцяло с цветни илюстрации, отразява правдиво съдържанието на дисертационния труд и дава много добра представа за него.

Приноси

Докторантът е формулирал 4 приноса, които приемам и признавам. Най-общо те се отнасят до създаване на модел на интегрирана методика за пространствено и времево изследване на наводнения, водни обекти и мокър сняг, както и до система от модели за различен тип обекти с диференциран индивидуален подход, получените резултати от този подход и създадената гео-база данни от спътникови изображения в оптичния и микровълнов диапазон с висока честота на повтораемост.

Общо впечатление от дисертационния труд

Според мен представената дисертация представлява един задълбочен и завършен труд, показващ доброто познаване на проблемите по тематиката и правилният подход при изследването им. Аналитично е обработена значителна по обем литература и са получени ценни за теорията и практиката резултати. Дисертационният труд демонстрира уменията на автора си за подбиране на надеждни входни данни, за боравене с модерни дистанционни технологии, за използване на високоефективни програмни продукти и за задълбочен анализ на получените резултати. Написан е разбираемо и се чете леко. Много добро е онагледяването на методите и резултатите.

От цялостния анализ на материалите по дисертационния труд може да се заключи, че той е лично дело на автора и няма данни за плагиатство.

Получени резултати и използването им

Дисертационният труд е с подчертан приложен характер и обществена значимост. Получените резултати могат да бъдат използвани ефективно от заинтересовани специалисти и ведомства както при оценка на състоянието на съответните природни обекти, така и при вземане на управленски решения. Полезността на дисертационния труд за практиката е преди всичко с предложения системен подход за създаване на гео-базата от спътникови изображения в оптичния и микровълнов диапазон на водни обекти в критичен и квазикритичен режим.

Съвместни публикации

Нямам съвместни публикации с дисертанта и не съм свързано лице с него по смисъла на параграф 1 от Допълнителните разпоредби на ЗРАСРБ.

Препоръки и забележки

При предварителната защита на дисертационния труд имах няколко забележки и препоръки, почти всички от които са взети предвид при окончателния вариант. Сега имам следните забележки:

- Има известно припокриване в подточките на 1.2. по отношение на „използване“ и „приложение“.

- На места - предимно в обзорите - се наблюдава неуместен механичен превод на терминология от английски език, напр. стр. 18, 22 и др., което на някои места води до двусмисленост. Както и понятия като „оптичен спътник“, „инфраред“ вместо „инфрачервен“ и др.

- Не навсякъде дименсиите са в съответствие с SI – напр. на страници 63, 66, 74, 109 и др.

- За по-неспециализирания читател е целесъобразно да се разграничат ясно сателити от апаратни системи, работещи на борда им. Например MODIS не е сателит, а спектрорадиометър на борда на сателити Terra и Aqua –стр. 61.

- Навсякъде следва да се пише „пространствена разделителна способност“, тъй като има и други видове разделителни способности.

- Забелязват се правописни и пунктуационни грешки, но те са пренебрежимо малки на фона на за съжаления все по-спадащата грамотност в това отношение на младото поколение.

Очевидно е, че направените забележки са от формален характер и естествено не намаляват значението и приносните елементи на дисертационния труд.

Заключение

Оценката ми за представения дисертационен труд е изцяло положителна, тъй като той освен казаното по-горе отговаря и на изискванията на ЗРАСРБ и на Правилника на БАН, поради което убедено предлагам на уважаемите членове на Научното жури да гласуват за присъждане на маг. Теменужка Георгиева Спасова образователната и научна степен „Доктор“ в Област на висше образование 4. „Природни науки, математика и информатика“, Професионално направление 4.4. „Науки за Земята“, Научна специалност „Дистанционни изследвания на Земята и планетите“.

София,
21 август 2019 г.

РЕЦЕНЗЕНТ:

/m/

(проф. Т. Мардиросян)